

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

Caput IX. Forma est causa, per quam res est, id quod est.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

Ergo habet bonam cerevisiam. Maxima enim pars adstritur lupulo bono.

Aut 4. quando materiae confunduntur: permanet cum transeunte, intelligibilis cum sensibili, substantialis cum accidentali: ut, Aurum manet in poculo exauro facto. Ergo & aqua manet in aëre ex aqua facto. Materialis non est sensibilis. Ergo & materia panni, non est sensibilis. Sic fuit Materia, sequitur Forma.

CAPIT IX.

1. **F**orma est causa, per quam res est id quod est.

Græcè dicitur μορφή. Effectum verò ejus formatum.

2. Formæ officia duo sunt, i. rem per essentiam constituere & informare. rem per essentiam constitutam ab aliis distinguere.

Sic anima rationalis est forma hominis, & per eam homo est homo, & ab aliis simul creaturis omnibus distinguitur.

[Prius illud officium forma principale est. Ab eo enim & nomen & essentiam sive esse suum habet. Unde & ab informando informans dicitur, quia materiam informat, & sic perficit & determinat. Itemque entelechia actus sive perfectio: & λόγος & εἶσις ratio essentia seu quidditatis, qui aret essentiam & quidditatem absque. Posterius officium minus principale, adeoque consequens. Hoc ipso namque dum rem constituit, eandem ab aliis rebus omnibus discernit & essentialiter distinguit. Unde & differentia dicitur specifica sive διαγετανὴ divisiva, dividens à differendo, quod formatum differre faciat, sive ab aliis vidat & discernat. Quanquam enim etiam accidentia ab aliis distinguunt, id tamen fit non essentialiter, quod proprium forma est, sed accidentaliter.]

3. Est autem forma duplex: alia interna sive substantialis vel essentialis: alia externa sive accidentalis.

4. Forma interna sive essentialis est, quæ ipsam rei essentiã constituit. Quæ datur rei. Per quam res habet suum esse: est id primario quod est.

5. Estq; vel singularis vel communis.

6. *Singularis* est, quæ incommunicabilis est & certi individui propria. Ut *forma hujus Petri, Pauli. Dicitur etiam Numerica, & individuifica.*

7. *Communis* est, quæ aliis est communicabilis.

8. Estq; vel generica vel specifica.

9. *Generica* est, quæ multis speciebus competit. Seu: quam formatum habet à suo genere: ut, Anima Vegetans & sensiens est forma generica, quia tum homini, tum bestiis communis est.

10. *Specifica* est, quæ multis individuis competit. Seu; per quam formatum in certa specie constituitur.

Dicitur Græce εἰδοποιητική. ut: Rationale est forma hominis, quæ multis individuis, Ciceroni, Petro, Paulo, &c. communis est.

11. Externa sive Accidental forma est

ma est exterior cujuslibet rei effigies
*sic color corporis, scientia animi, figura exterior
 hominis, animalis, scamni, mensae, lapidis, &c.*

[Alii definiunt dispositionem aut qualitatem quantum ad totum vel formam vel materiam sequentem. Hac tamen proprie forma non est, sed potius accidens sive adjunctum. Et alia divisiones forma. Alia sunt separabiles à materia. Et illa quidem vel per se subsistunt; ut spirituales efficiuntur absoluta: vel dependentiam ad corpus habent; ut materia hominis à corpore soluta. Alia inseparabiles, quae materiae & subjectum existere non possunt; ut animalia plantarum, bestiarum, forma lapidum, colorum &c. Alii addunt formam exemplarem, qualis est idea in mente artificis, cuius imitationem ipse operatur: & assistentem, quae intelligentiam dicunt esse formam caeli, similem nauae quidem informanti, sed assistendo regenti navem. Verum haec duo ad causam efficientem operantem & tuentem sive seruantem pertinent. Non enim rem constituunt, sed rebus constitutis & esse completum habenti, superueniunt. Vnde obiter hoc observandum: Formam & finem non potest concurrere. Sic anima est forma hominis, quatenus per eam corpus vivit. Est finis, quatenus corpus vivit propter animam. II. Formam respectu operationum & effectuum naturalium esse causam efficientem: respectu ipsius formae: respectu generationis finem, propter hanc enim adducitur: eadem est effectum respectu primi efficientis: & est respectu effecti formati. Per eandem res est & conservatur interne. Per efficientem res est, & conservatur interne.]

Exempla inventionis.

Forma	Formatum.
Anima rationalis	Homo.
Omnium partium configuratio & dispositio	Corpus humanum.
Actio honestas	Virtus.
Methodica dispositio	Ars.
Praeceptorum	globus.
Absoluta rotunditas	

Ex quibus componuntur axiomata è forma & formato huiusmodi: *Homo est rationalis. Corpus humanum omnium partium configuratione & dispositione constat. Virtus est actionis honestas. Ars est methodica preceptorum dispositio. Globus absolute rotundus est.*

Disputantur eadem argumento tertio à Forma ad arguendum formatum. *Thema: Homo est disciplina capax. Quia rationalis est. Corpus humanum est elegantissimi fabricatum. Quia omnium membrorum dispositione & configuratione constat exquisitissima. Virtus in se est laudabilis. Quia actionis est honestas. Dialectica est ars. Quia constat methodica preceptorum dispositione. Globus in quamlibet partem est volubilis. Quia absolute rotundus est.*

Vicissim à Formato ad arguendam Formam. *Anima rationalis est imago Dei. Quia homo est imago Dei. Omnium membrorum configuratio & dispositio in hoc corpore est exquisitissima. Quia est corpus humanum. Actionis honestas inter duo extrema consistit. Quia est virtus. Dialectica constat methodica preceptorum dispositione. Quia est ars. Figura absolute rotunda est volubilis. Quia globus.*

Sic *Figura calcei, vestis, turris, est forma calcei, vestis, turris. Deus per se iustus, verax, misericors est. Domus est quadrangularis. Stella non habent animam vegetativam & sensitivam. Iustitia suum cuique tribuit. Pigmæ non sunt homines, quia animam rationalem non habent. Humano capiti cervicem pictor equinam jungere si velit, & varias inducere plumas undique collatis membris, ut turpiter atrum, desinat in piscem mulier formosa superne. Horat. Formæ sunt hi CANONES.*

I. Posita sive affirmata forma substantiali,

ponitur & affirmatur res ipsa: & contra:
Destructa (cessante, remota) sive negata forma,
destruitur (cessat, removetur) sive negatur
res ipsa.

Forma enim dat esse rei. & Per formam res est id quod est: ut, Bucephalus habet animam sentientem. Est animal.

Petrus habet animam rationalem. Ergo est homo. Nihil
 a Rhodofori non est tributa forma bestialis. Ergo nec mutatur
 in bestiam. Quadrangulus non est rotundus. Ergo non
 globus. Vita hic est. Ergo animatum est. Vita non est. Ergo
 nec animatum est.

[Huc pertinet & hac regula: Actus sine forma nullus
 est. Intelligi, essentiali. Potest enim esse sine forma acciden-
 tali: ut Baptismi forma substantialis, est ipsa immersio
 aspersio qua fit in nomine SS. Trinitatis: sine hac Baptismi
 actus nullus est. At immersio trina, item Exorcismus, sunt
 de forma accidentali. Ergo sine his validus baptismus esse
 potest. Valet ergo conseq. Nuptia sine consensu parentum
 legitima copulatione peracta sunt. Ergo non rata sunt.]

II. Causa formalis (sive forma) simul
 cum suo effectu (re formata.)

Est enim rei formatae ὁμοῦρον & αὐτὴ ὁμοῦρον
 congenita & simul existens. Sic sanitas est
 forma hominis sani, quatenus sanus est.

Homo non est prius sanus quam habet sanitatem;
 prius habet sanitatem quam sit sanus. Corium calcei
 effiguratum calceus demum dicitur. Vicissim ubi calcei datus
 sunt nomine hoc indignum est.

III. Unius rei unica tantum est forma
 sentialis seu specifica, (determinata certa ma-
 ria, vel completiva.)

[Intellige de forma totius, non partium. Sic, bene
 forma eidοντινῶν specifica est facultas ratio-
 nandi: licet oculus, aures, nares, habeant inter se formas
 tiales plures. Sic: non potest simul esse aliquid homo
 quis: aer & aqua, calidum & frigidum. Mortale & ratio-
 nale non sunt forma hominis specifica, quia mortale rebus
 competit communiter.]

IV. Qui dat formam, dat etiam omni
 consequentia formam.

[Sunt autem consequentia illa triplicia. I. esse rei. II.
 distinctio rei. III. operatio propria. Sic quidam unum
 animalium
 nis ac
 riden
 hac r
 verū
 For
 ca, c
 eunt
 V
 [I
 fectio
 prior
 quid
 V
 ma
 I
 quid
 form
 V
 rit in
 [S
 tibus
 tion
 tang
 V
 a fo
 [S
 sunt
 Ali
 [S
 form
 potest
 X
 bilis
 [C

anima cum corpore, dat esse hominis; dat distinctionem hominis ab aliis rebus; dat item operationes proprias potentiam scilicet videndi, loquendi, ratiocinandi, &c. Huc igitur pertinet & hac regula; Posita forma non tantum esse rei ponitur, verum etiam proprietates & differentia specifica. Item, Formam sequuntur proprietates formales & specificæ, quas occultas, totiusque naturæ & crascos in mistis dicunt.]

V. Forma est perfectior & prior materia.

[Perfectior, intentione naturæ. Materia enim imperfectionem expolit, & facit ut res sic accipiat speciem. Prior, prioritate dignitatis & præstantiæ. Est enim optimum quid bonum expectandum, Arist. l. i. physic.]

VI. A forma est perfectissima & exactissima rei scientia & demonstratio.

[In omni enim perfecta cognitione, oportet cognoscere quidditatem & essentiam rei. Hac autem aliunde non, nisi à forma, per eam enim res est, quod est.]

VII. Forma non conspicitur: non incurrit in sensus.

[Sensuum objecta sunt qualitates. Forma autem qualitatibus non sunt prædita. Sunt enim purus purus actus. Si rationalitas in homine non incurrit in sensus, non videtur, non tangitur: nisi à posteriori, per operationes logisticas.]

VIII. Omnis operatio & omnis actio est à forma.

[Materia proprium est pati & moveri; Passiones igitur sunt propria materia. Forma autem est agere & movere. Actiones igitur propriae sunt forma.]

IX. Forma non habet formam.

[Si enim haberet formam, etiam forma forma haberet formam, & sic progressus daretur in infinitum. Qui dari non potest.]

X. Omnis forma (specifica) est indivisibilis & incommunicabilis.

[Omne quantum est divisibile, 5. Metaph. t. 18. Nulla forma

forma est quanta (omnis enim quantitas à materia dependet.) Per accidens tamen forma dividi potest ratione subiecti in quo est, sive ratione materiae. Sicut etiam ratione materiae dicitur pati. Zabbar lib. de gener. & corr. c. 9. Est incommunicabilis, ita scilicet determinata, ut suam tantum materiam informet, non alienam, neve de una in alteram migrare, in duabus distinctis materiis simul inesse possit. Ergo absurdi sunt, qui asserunt animas hominum migrare in corpora bestiarum, ut puta lycanthroporum, &c.]

XI. Forma non variatur gradibus, non recipit magis & minus, nec majus & minus.

Sic rationalitas non est magis forma hominis in hoc, magis in illo.

XII. Formae *διαγεληγῆς* specificae & propriae non tollunt formam *συγγενῆς* communem sive generalem, sed eandem praesupponunt. Sic sentiens in animali bruto non tollit vitam. Non enim sequitur: sentit; ergo non vivit. & Rationale in homine non tollit *αιθανῶν* sentiens. Forma corporis humani non tollit formam *μισθίου*.

XIII. Non est absurdum, eandem formam diverso respectu esse genericam & specificam: Sic forma *μισθίου* in vivente est generica. Quia etiam convenit non viventi. Sed in cadavere evadit specifica, dum distinguitur a vivo corpore.

ELENCHUS

Formae committitur. I. cum forma falsa ponitur pro vera. Ut, *impii non habent formam sacramenti* (pro vera.) Ergo etiam rem ipsam non habent (sacramentum ipsum.) Fides enim non est forma sacramenti: Quia non dat esse rei, nec tum re ipsa ingeneratur.

II. Cum forma communis sive generica ponitur

pro specifica seu propria, ut, *Equus habet animam sentientem. Ergo est homo.*

III. *Cum accidentalis ponitur pro substantiali. Ut, sine summo calore ignis esse non potest. Ergo summus calor ignis forma est. Calor enim summus tantum adjunctum ignis est, non forma.*

Sic fuit Forma: restat Finis.

CAPUT X.

I. **F**inis est causa, cujus gratiâ (propter quam) res est.

Dicitur Græcè $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, & $\epsilon\upsilon\epsilon\kappa\alpha$: Effectum verò ejus Finitum, quod vi finis existit, appellatur, sive destinatum: Et est id quod ad finem spectat.

[Finis consideratur dupliciter, vel quatenus movet efficientem (movet autem non verè, sed metaphoricè, asserente Scalig. quatenus agenti injicit desiderium & amorem) vel quatenus est rei jam causis suis constituta & usus. Priori modo Finis omnes causas antecedit. At tum intentio tantum est sive cogitatio de fine; non causa, non finis ipse, sed efficientis quoddam adjunctum. Posteriori modo Finis prior non est, sed reliquas causas sequitur; quia est ipse usus rei. Usus autem est ultimus. Quanquam alii distinguant inter finem & usum, negant enim inhabitationem esse finem domus, sed usum. Melanchthon distinguit inter finem & causam finalem. Finitis, dicit, est ipse usus rei: ut finis calcei est munire pedem. Causa finalis est cogitatio de fine, deliberatio de usu, qua movetur agens in opere instituendo, ut fabricans navim movetur cogitatione de usu, ut talem fabricet, que sit idonea, transactioni earum rerum, quibus indiget. Differunt etiam Finis & Eventus. Eventus est in causa per accidens. Finis est in causa per se. Differunt similiter finis & effectum, quod his exemplis patet: Ex conjugio procreantur liberi; effectum est. Conjugium inter homines constitutum est, ut procreent liberos; Finis est.]

F 5

2. Est q: